

Kytice z pověstí národních – KAREL JAROMÍR ERBEN (*1811 †1870)

<u>Téma a motiv:</u>	Za vinu přichází často nepřiměřený trest; láska, vina, příroda, dítě
<u>Časoprostor:</u>	čas není určen, cyklický (neměnný) prostor: vesnice, les (Zlatý kolovrat), jezero, hřbitov, dům (<i>Vodník</i> , <i>Polednice</i>)
<u>Kompoziční výstavba:</u>	Kniha je rozdělena na původně 12 balad, později přidána 13. balada (<i>Lilie</i>). Většina z nich je odrazem přírody; balady se zrcadlí -> (tematicky první odpovídá poslední) ...
<u>Literární druh a žánr:</u>	druh: lyrickoepické skladby žánr: báseň (<i>Zlatý kolovrat</i>), pověsti (<i>Věštkyně</i>), legendy (<i>Záhořovo lože</i>), balada forma: poezie <u>13 balad tvoří jednu báseň -> Kytici</u>
<u>Vypravěč</u>	vypravěč se neúčastní (er-forma)
<u>Postavy:</u>	Hrdinové představují typy obecné, nejsou příliš konkretizováni – jsou ztělesněním lidských vlastností. Mezi postavami dominují ženy (matky, dcery) , kterým autor projevil společenské uznání – dárkyně života.
<u>Hlavní postavy:</u>	matka, dítě, milenci
<u>Vyprávěcí způsoby:</u>	vyprávěcí, popisný; přímá řeč
<u>Typy promluv:</u>	dialogy, monology, přímá řeč
<u>Veršová výstavba:</u>	<u>Kytice:</u> 4 verše, verš střídavý ABAB <u>Poklad:</u> střídá se verš střídavý ABAB s veršem obkročným ABBA <u>Svatební košile:</u> verš sdrúžený AABB <u>Polednice:</u> 4 verše, verš střídavý ABAB <u>Zlatý kolovrat:</u> 5 veršů, verš střídavý ABAB <u>Štědrý den:</u> obvykle 4 verše, verš střídavý ABAB <u>Holoubek:</u> 4 verše, verš přerývaný ABCB <u>Záhořovo lože:</u> verš střídavý ABAB <u>Vodník:</u> verš sdrúžený AABB <u>Vrba:</u> 2 verše, verš sdrúžený AA <u>Lilie:</u> 4 verše, verš sdrúžený AABB <u>Dceřina kletba:</u> druhý verš je pokaždé zvolání, 5 veršů, ABAAC <u>Věštkyně:</u> 4 verše, verš sdrúžený ABAB
<u>Jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku:</u>	spisovný jazyk, krátké, ale hutné verše, úsporný jazyk, řídký a stručný dialog, dokonalá zvukomalba, archaismy , metonymie , metafory ; opakování výrazů (<i>nech mne, nech mne zase jít...</i>)
<u>Tropy a figury a jejich funkce ve výňatku:</u>	zvolání: „mládenče pěkný“ citoslovce: „vrr“ anafora: „Kdes, má Dorničko! Kde jsi? Kde jsi? Kdes, má roztomilá!“ přirovnání: „Panny jak jarní růže květ“ metafora: „Po nebi šíře sbor vysypal se hvězdiček“ oslovení: „Zdař bůh, má milá, zlatá Marie“ perifráze: „po tři neděle“ inverze: „mráz v okna duje“

Kontext autorovy tvorby:

- Erbenova Kytice je životní dílo, jedna z nejslavnějších knih české literatury. Vznikla po téměř dvacetileté literární práci Erbena. Vznikla v autorově velmi plodném období.

Dílo: Pohádky: **Zlatovláska, Otesánek, Pták Ohnivák, Hrnečku vař**

O autorovi:

- český básník, historik, sběratel ústní lid. slovesnosti a překladatel
- **představitel české romanticky orientované literatury**, která vycházela z folklóru a národních tradic
- Navazuje na tradici tvorby Františka Ladislava Čelakovského
- **Ve venkovských archivech sbíral lidovou slovesnost:** písně, pohádky, pověsti a říkadla. Avšak na rozdíl od Čelakovského metody ohlasové poezie se Erben rozhodl využít látek lidové slovesnosti k **uměleckému přepracování**, aby ukázal představy lidu o životě a světě.
- Lidovou slovesností je inspirována i jediná původní Erbenova básnická kniha – **Kytice**.

Literární / obecně kulturní kontext

- Století: 19. století
- Umělecký směr a proud: národní obrození
Národní obrození rozdělujeme na tři fáze.
- **1. Fáze – obranná** -> snaha nenechat se poněmčít, jelikož úředním jazykem byla němčina.
 - vznikala divadla: **1. Divadlo v Kocích, 2. Stavovské divadlo, 3. divadlo Bouda.**
- **2. Fáze – ofenzivní** -> autoři se snažili, pozvednou český jazyk na vyšší úroveň a ukázat světu, že i česká literatura je krásná a že zvládne náročnější útvary.
 - Josef Jungmann – první učitel češtiny
- **3. Fáze – vrcholná** -> snaha dokázat, že čeština je schopna vyjádřit myšlenky cizích autorů (Fr, Nj, Aj)
 - Došlo k rozvoji divadla, publicistiky a poezie.

Autoři Národního obrození:

Josef Kajetán Tyl – **Strakonický dudák** | Božena Němcová – **Národní báchorky a pověsti** | Karel Hynek Mácha – **Máj** | Karel Havlíček Borovský – **Tyrolské elegie**

ROMANTISMUS

- **vznik v Anglii na počátku 19. století**
- umělecký směr, který se odráží v uměleckých odvětvích, ale také životní pocit
- název odvozen od slova román
- znaky: **důraz na city, zájem o historii, únik z reality, autor se ztotožňuje s hrdinou**
- hlavní žánry: **román, povídka, balada**
- je ovlivněn revolučními převraty v době národněosvobozenecských válek
- **inspirací je gotika pro svou tajemnost**

Představitelé romantismu

- Francie např. **Victor Hugo** (Chrám Matky Boží v Paříži)
- Anglie **G. B. Shaw** (Pygmalion)
- Rusko **Alexandr Sergejevič Puškin** (Evžen Oněgin, Piková dáma)

Obsah:

Kytice (*upomínka na lidovou tvorbu a poezii*)

Duše zemřelé matky, po níž zůstaly sirotky, se vrátila zpátky k hrobu v podobě mateřidoušky.

Poklad (*Vztah matky a dítěte*)

Na Velký pátek jde žena s dítětem do kostela, když jdou kolem skály, zjistí, že je otevřená a je v ní

poklad. Žena dítě položí a nabírá zlato, běží s ním dvakrát domů, ale podruhé se zlaťáky promění

v kameny a hlínu. Matka zhrozena běží zpátky ke skále pro své dítě, ale ta je zavřena, takže musí

čekat celý rok, aby se znovu otevřela a ona našla dítě živé a zdravé.

Svatební košile (*proměna člověka*)

Dívka čeká na svého milého, modlí se a prosí Boha, aby jí ho vrátil.

Najednou se ozve zaklepání a za

oknem čeká její milý, který chce, aby ho následovala. Postupně ji nutí odhazovat modlitební

předměty, zatímco míří na hřbitov. Tam jí ale dojde, že je její mileneček mrtvý a ona se usilovně do rána

modlí, což jí zachrání život.

Polednice (*Nadpřirozená bytost*)

Matka ve vzteku zavolá na své neposlušné dítě Polednici, která si pro něj přijde. Matka se ho snaží následně zachránit, ale při té snaze ho zadusí.

Zlatý kolovrat (*vina, vykoupení, pokání*)

Dornička se měla stát ženou krále, ale její nevlastní matka a sestra jí záviděly, tak ji zabily, nechaly v lese a vzali si její ruce, nohy a oči. Nevlastní sestra se tak stane ženou krále, když Dorničku v lese najde stařeček, vymění s macechou její části těla za zlatý kolovrátek, Dorničku následně pomocí živé vody oživí. Jednou tak sestra přede a kolovrátek začne zpívat o tom, co udělaly. Král je potrestán.

Štědrý den (*láska, smrt*)

Dvě sestry chtějí znát svůj osud, tak se o Štědrém dni podívají na hladinu vody, kde se jim zjeví jejich osud – pro jednu svatba a pro tu druhou rakev. Vidiny se pro obě vyplní.

Holoubek (*láska, smrt*)

Mladá žena zabila svého manžela a vzala si jiného. Celou dobu se tvářila jako spořádaná vdova, dokud nad jeho hrobem nezačal zpívat holoubek o její vině. Nakonec jí špatné svědomí užene natolik, že spáchá sebevraždu.

Záhořovo lože (*vina, vykoupení, pokání*)

Vrah Záhoř, který rád zabíjí pocestné, jednou ale ušetří poutníka, který je na cestě do pekla, a Záhoř je zvědavý na peklo. Když se poutník vrací, říká mu, že je pro něj v pekle přichystáno speciální mučící lože – „Záhořovo lože.“ Záhoř začne litovat svých hříchů a začne se modlit, nakonec přijde do nebe.

Vodník (*Nadpřirozená bytost*)

Neposlušná dcera se utopí a stane se ženou vodníka, který ji po nějaké době pustí nad vodu, aby navštívila svou matku, ale dítě musela nechat pod vodou. Matka přemlouvá dceru, aby zůstala s ní, což vodníka rozzlobí a zabije dítě.

Vrba (*proměna člověka*)

Žena se každou noc měnila ve vrbu, ale jednou její manžel onu vrbu pokácel a žena zemřela. Když umírala, dostal ještě muž radu, aby ze dřeva udělal kolébku, takže bude jejich dítě mít pocit, že ho kolébá matka.

Lilie (*proměna člověka, originálně tam nebyla*)

Dívka se po smrti vtělí do lilie, její manžel jí chrání pomocí zdi před sluncem. Ale jeho matka jednou dá zeď zbořit a tím dívku zahubí.

Dceřina kletba (*vztah matky a dítěte*)

Dcera zabila své dítě a před svým oběšením mluví s matkou. Ke konci ji prokleje, že ji tak rozmazlila.

Věštkyně (*upomínka na lidovou tvorbu a poezii*) - Libuše věští osudy českého národa.

Počet veršů: 12

Druh rýmu: ABAB - střídavý

Počet slok: 3

U lavice dítě stálo,	A
z plna hrdla křičelo.	B
"Bodejž jsi jen trochu málo,	A
ty cikáně, mlčelo!	B

Poledne v tom okamžení,	A
táta přijde z roboty:	B
a mně hasne u vaření	A
pro tebe, ty zlobo, ty!	B

MLČ! Hle husar a kočárek -	A
hrej si! - tu máš kohouta!"	B
Než kohout, vůz i husárek	A
bouch, bác! letí do kouta.	B

ÚRYVEK